

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Ιστορίας – Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Το Οθωμανικό Φιρμάνι του 1855 για τον Διορισμό του Δημητράκη Ρίζου
Νερουλού
στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου.

Επιστημονική Μελέτη

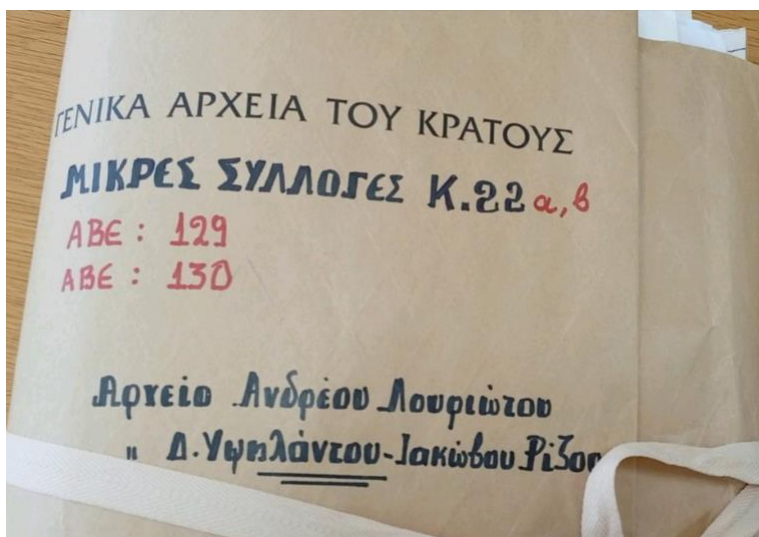
Όνομα: ΓΕΩΡΓΙΟΣ Φ. ΜΠΑΤΖΑΚΙΔΗΣ.

A.M.: ist.hrtnt2411.

ΤΙΤΛΟΣ:

**Το Οθωμανικό Φιρμάνι για τον Διορισμό του Δημήτρη Ρίζου Νερουλού ως
Προξένου της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου (1855).**

Επιστημονική Μελέτη

Πηγή Φακέλου: Γ.Α.Κ.

Εισαγωγή

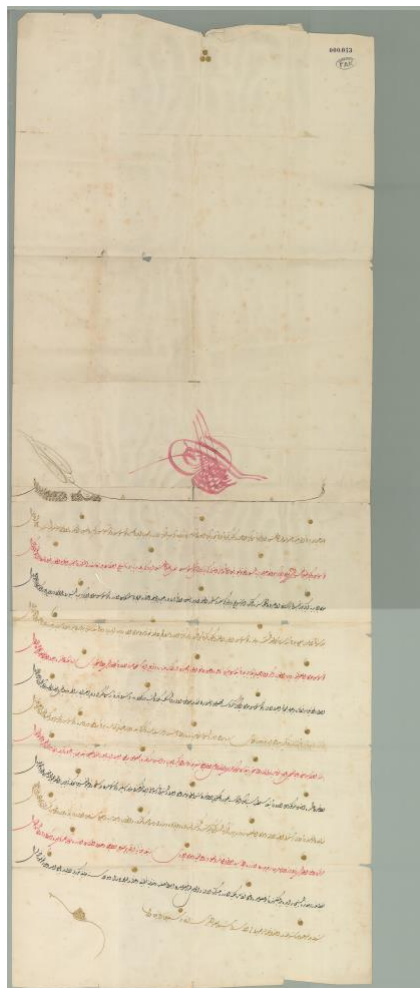
Τα μπεράτια και φιρμάνια του 19ου αιώνα εκδίδονταν συνήθως με τη γραφή *dinâî*, την καλλιγραφική «αυλική» γραφή της Οθωμανικής Γραμματείας, όπως και το τεκμήριο που εξετάζεται στην παρούσα μελέτη¹.

Το φιρμάνι του 1855, με το οποίο διορίζεται ο Δημητράκης Ρίζος Νερουλός ως πρόξενος της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια, αποτελεί μοναδική πηγή για τη μελέτη των ελληνο-οθωμανικών σχέσεων², των θεσμών δικαιοδοσίας και του ρόλου της ελληνικής διασποράς. Το κείμενο αυτό λειτουργεί τόσο ως διοικητικό έγγραφο όσο και ως έκφραση

της αυτοκρατορικής ισχύος σε μια εποχή μετασχηματισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η μελέτη επικεντρώνεται στη νομική, πολιτική και διπλωματική

1. Halil İnalcık, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), σ. 243–245.
2. Stanford J. Shaw & Ezel K. Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, τόμ. II (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), σ. 85–87.

διάσταση του εγγράφου, με αναφορές στο ιστορικό πλαίσιο, τη λειτουργία των προξενείων, τη θέση της Αλεξάνδρειας και τη δράση του προκατόχου, Μιχαήλ Τοσίτσα.

Πηγή Φιρμανιού - Μπερατίου: Γ.Α.Κ. Μικρές Συλλογές Κ.22α,β ΑΒΕ:129-130.

Αρχείο: Ανδρέου Λουριώτου - Δ. Υψηλάντου - Ιακώβου Ρίζου.

Μεταγραφή του Φιρμανίου του Σουλτάνου Abdülmecid από την οθωμανική αραβογραφία στην λατινική παλαιοτουρκική γλώσσα.

Abdülmecit bin Mahmut El Muzaffer Daima

Nişan-ı şerif-i ali-şan-ı sami-i mekan-ı sultani ve tuğra-yı garra-yı cihan-sitan-i hakani hükmü oldurki:

Devlet-i Aliyemle Yunan Devleti beyninde akd-i muahede olunmuş olduğundan Memalik-i Devlet-i Aliyeme gelip giden Yunan tüccarının umur-u hususlarını ru'yet ve tesviye etmek üzere icap eden mahallere konsolos ve konsolos vekilleri tayin olunmakta olduğu misillu mukaddemce İskenderiye'ye dahi İspanopulo Konsolos vekili tayin kılınmış isede muma ileyhinin bu defa arzıyla yerine işbu rafii tavkii rafii el şan hakani Dimitraki Rizo Nerulas Konsolos nasb ve tayin olunmuş idu ki beyanıyla yedine berat-ı şerifim itasını Yunan Sefareti tarafından ba takrir ifade olunup kuyüda led el muracaa Konsolos Vekili Muma ileyhi yedine İkiyüz Yetmiş Bir senesi avahir Zil Hiccesinde vekâlet emr-i şerifim verildiği mukayyet ve mastur olmakla ol babda müteallik olunan irade-i aliyem mucebince ve ahidname-i hümayunum muktezası üzere konsolos muma ileyhinin yedine işbu Beraat Hümayunumu verdim ve buyurdumki muma ileyhinin Devlet-i Aliyem

Tebaasından olmayıp sahih Yunan tebaasından olmakla İskenderiye canibinde Konsolos olup ol tarafa gelip giden Yunan tebaa ve tüccarının umur ve mesalih-i vakıa-i ticaretleri muma ileyhi rüyet ettirile ve Yunan tebaasından birbirleri beyninde mevad-i hukukiye ve ticarete dair ve vuku-u bulacak dâva ve nizaları Konsolos muma ileyhi marifetiyle rüyet olunup eğer Devlet-i Aliyem tebaasıyla Yunan tebası beyninde niza ve vuud vaki olur ve içlerinde irtikab-ı cinayat ve kabaih ile mustehakkı-ceza olan bulunur ise düvel-i mütehabbe-i saire tebaası hakkında icra olunduğu misillu el yevm cari olan Usul ve kavanin ve nizamat veçhiyle icabı icra oluna ve konsolos muma ileyhinin kendisine mahsus ve mikdarı nizamına muvafik olarak iskeleye gelen eşya ve me'kulat

ve meşrubatından resmi gümrük ve nam-ı âhar ile bir akçe ve bir habbe talep ve ahz olunmaya ve Memalik-i Mahrusam'a li ecli el ticaret

Demir şed eden (demirleyen) Yunan ticaret sefayini kendi bayrağı ile yürüyüp düvel-i saire bayrağı ahz ve istimal itmemelerine ve sair-i düvel ve cins ahar sefinelerine ve gerek tebaayı Devlet-i Aliyem teknelerine Yunan bayrağı vermemelerine ve konsolos ve konsolos vekilleri taraflarından Devlet-i Aliyem tebaasına bantına itasiyla hafî ve celî tasahhub ve himaye etmemelerine dikkat kılına ve düvel-i mütehabbe tabaası Memalik-i mahrusamda esnafılığa dahil olmadığı misillu yunanlılar dahi giremeyip esnaf-i mezküreye mahsus sanayii icra idemeyüp fakat bazı teb'ayi yunaniye ber adet-i kadimeye mebni esnafılıktan bazı sına dahil olunmuş oldukları halde esnafı mezkürede olan teb'ayi saltanat-ı seniyemin ifasına mecbur ve mahkum oldukları şerayitü bunlar dahi icra ve istenilen rusumstı ifa etmedikleri halde sefir ve konsolosları tavassutu vuku bulunmaksızın muhakeme ve te'dip ulnmağa mecbur olan hakları cihetiyle bu hususlara zabitan taraflarından daimen ve müstemirren îtina olnuna ve muma ileyhi bazı zamanda bir yere gitmek iştedikte gidişte ve gelişte karada ve deryada ve menazil ve merehilde kendüye esvap ve hayvanlarına ve sahih-i müste'men olarak yanında bulunan adamlarına kimesne tarafından bivechi dahil ve taarruz olunmayıp her kande dahil olur ise zât ve zevadelerin narh-i carı üzere akçesiyle oldukta hiç ferd-u taallül ve niza etmeye ve muma ileyhi ve sair teb'a-i yunaniye ez kadim memnu olduğu ve uhud-u iktizası üzere Memalik-i mahrusemde emlak ve arazî işтира etmeyip fakat hane ve mağaza isticar edebileceklerinden bu hususta dahi nizamati mülkiye üzere hareket oluna velhasıl her bir hususları usul-i nisfet ve hakkaniyete tatbikan ve ahitname-i hümayünüm meal ve müeddasına tevfikân görüle ol bapta hiç ahat dahl ve taarruz kılmayalar şöyle bileler alâmet-i şerifeme itimat kılalar.

Tahriran Fi avasit-i şehri safer el hayır sene isney ve seb'în ve mieteyn ve elf.

Bi mekam-i kostantiniyye el mahrusa el mahmiyye.

Παρατίθεται η μεταγραφή του φερμανιού από την οθωμανική αραβογραφία στη λατινική παλαιοτουρκική, και κατόπιν η μετάφραση στα ελληνικά³.

Abdülmeçid I Bin Mahmud el-Muzaffer Daima

(=Αμπντουλμετζίτ Α΄ 1839–1861, υιός του Μαχμούτ, ο Αενάως Νικητής).

Με τη σφραγίδα της υψηλής μου Αυτοκρατορικής Μεγαλειότητας, του υψηλοφώνου, ένδοξου και ουρανίου Οίκου των Σουλτάνων, και την κατακυρωμένη αυτοκρατορική μου υπογραφή, εκδίδεται η παρούσα διαταγή:

Καθότι έχει συναφθεί συνθήκη μεταξύ του Κράτους μου, της Υψηλής Πύλης, και του Βασιλείου της Ελλάδος, και λόγω αυτού διορίζονται πρόξενοι και υποπρόξενοι σε τακτά σημεία για την εποπτεία και διευθέτηση των υποθέσεων των Ελλήνων εμπόρων που έρχονται και πηγαίνουν στα εδάφη της Αυτοκρατορίας μου, όπως έχει γίνει και κατά το παρελθόν.

Καθίσταται γνωστό ότι, παρότι είχε διορισθεί ως υποπρόξενος στην Αλεξάνδρεια ο Σπανόπουλος, κατόπιν αιτήματος του ιδίου αντικαθίσταται με τον **Δημητράκη Ρίζο Νερουλό**, ο οποίος διορίζεται Πρόξενος.

Κατόπιν αιτήσεως της Ελληνικής Πρεσβείας, του παραχωρήθηκε ήδη αυτοκρατορική άδεια άσκησης καθηκόντων στο τέλος του μηνός Ζιλχιτζέ του έτους 1271 (≈ Αύγουστος 1855), σύμφωνα με τις διατάξεις της συνθήκης που μας συνδέει, και κατ' εφαρμογή της υψηλής μου εντολής, **του παραδίδεται το παρόν Αυτοκρατορικό Διάταγμα (Βεράτιο/Berat-ı Hümayun).**

Διατάσσω ώστε:

Ο εν λόγω πρόξενος, αν και δεν είναι υπήκοος της Αυτοκρατορίας μου αλλά **πραγματικός υπήκοος του Βασιλείου της Ελλάδος**, θα υπηρετεί στην Αλεξάνδρεια ως Πρόξενος.

Θα επιβλέπει τις εμπορικές υποθέσεις και τα συμφέροντα των Ελλήνων υπηκόων και εμπόρων που μεταβαίνουν προς και από την περιοχή αυτή.

3. Jean Thobie, L'Empire ottoman face à l'Europe (Paris: Publications de la Sorbonne, 1985), σ. 119–122.

Σε περιπτώσεις νομικών και εμπορικών διαφορών μεταξύ Ελλήνων υπηκόων, αυτός θα είναι ο επιληφθείς αρμόδιος.

Εάν ανακύψουν διαφορές ή εγκλήματα μεταξύ Ελλήνων υπηκόων και υπηκόων της Αυτοκρατορίας μου, οι υποθέσεις αυτές θα εξετάζονται και θα διευθετούνται σύμφωνα με τις συνθήκες και τις ισχύουσες διατάξεις, όπως εφαρμόζεται για τις άλλες φιλικές δυνάμεις. Οι εγκληματικές πράξεις θα τιμωρούνται όπως προβλέπεται από τους ισχύοντες νόμους.

Ο πρόξενος δεν θα καταβάλλει κανενός είδους τέλος ή φόρο (ούτε δασμό ούτε με άλλο όνομα) για τα προσωπικά του είδη, τρόφιμα ή ποτά που φθάνουν στο τελωνείο, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά εμπίπτουν στην προβλεπόμενη ποσότητα από τους κανονισμούς.

Τα ελληνικά εμπορικά πλοία που προσεγγίζουν στα λιμάνια της Αυτοκρατορίας μου για εμπορικούς σκοπούς θα φέρουν αποκλειστικά και μόνο τη σημαία του Βασιλείου της Ελλάδος. **Απαγορεύεται** να φέρουν σημαίες άλλων κρατών. Αντιστοίχως, πλοία άλλων κρατών ή υπήκοοι της Υψηλής Πύλης δεν θα φέρουν την ελληνική σημαία. Ο πρόξενος και οι αναπληρωτές του δεν θα εκδίδουν ελληνική σημαία σε πλοία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ούτε θα παρέχουν κρυφή ή φανερή προστασία σε υπηκόους μου.

Όπως οι υπήκοοι άλλων φιλικών κρατών δεν επιτρέπεται να εγγράφονται σε επαγγελματικές συντεχνίες (esnaf) ή να ασκούν βιοτεχνικές δραστηριότητες στην Αυτοκρατορία μου, **ούτε οι Έλληνες υπήκοοι θα γίνονται δεκτοί στις συντεχνίες αυτές.**

Ωστόσο, κάποιοι Έλληνες υπήκοοι είχαν ενταχθεί σε βιοτεχνίες βάσει παλαιών εθίμων. Αυτοί όμως υποχρεούνται να τηρούν τους κανόνες και τις φορολογικές υποχρεώσεις που επιβάλλονται στους υπηκόους μου. Σε περίπτωση που παραβούν τα ανωτέρω, **θα υπόκεινται σε τιμωρία χωρίς τη μεσολάβηση του προξένου ή του πρέσβη τους.**

Οι αρχές της δημόσιας τάξης (ζαμπίτηδες) θα επιτηρούν διαρκώς την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων.

Όταν ο πρόξενος επιθυμεί να ταξιδέψει, **ούτε αυτός, ούτε η συνοδεία του, ούτε τα υποζύγια και τα υπάρχοντά του θα υπόκεινται σε παρενοχλήσεις ή επιθέσεις**, είτε σε ξηρά είτε σε θάλασσα, είτε σε καταλύματα καθ' οδόν.

Σε όποιο τόπο κι αν φτάσει, για τις ανάγκες διαβίωσης, θα πληρώνει τις τιμές που προβλέπονται από το ισχύον "νάρχιο" (κατάλογο τιμών), χωρίς καμία καθυστέρηση ή φιλονικία.

Ο πρόξενος και οι λοιποί Έλληνες υπήκοοι **εξακολουθούν να μην έχουν το δικαίωμα κατοχής ακίνητης περιουσίας** (γη και ακίνητα) στα εδάφη μου, βάσει παλαιότερων απαγορεύσεων και σύμφωνα με τις προβλέψεις των συνθηκών. Ωστόσο, τους επιτρέπεται να νοικιάζουν κατοικίες και καταστήματα, υπό τον όρο ότι συμμορφώνονται με τους κανονισμούς της τοπικής διοίκησης.

Εν κατακλείδι, **όλες οι υποθέσεις θα εξετάζονται σύμφωνα με τις αρχές της δικαιοσύνης, της ισότητας και της αμοιβαιότητας** των διεθνών συμφωνιών, χωρίς καμία παρενόχληση ή παραβίαση.

Ας δοθεί εμπιστοσύνη στο παρόν Αυτοκρατορικό Διάταγμα.

Συντάχθηκε γραπτώς κατά το μέσον του μηνός Σαφέρ του έτους 1272 (περί τα μέσα Οκτωβρίου 1855), στην φυλασσόμενη και προστατευόμενη υπό την Υψηλή προστασία ευλογημένη πρωτεύουσα, την Κωνσταντινούπολη.

1. Διπλωματικός Χαρακτήρας και Δομή του Φιρμανιού.

Το φερμάνι φέρει την τουγρά του Σουλτάνου Abdülmecid I', επιβεβαιώνοντας τον χαρακτήρα του ως επίσημου αυτοκρατορικού διατάγματος⁴. Το συγκεκριμένο φερμάνι, εκτός από επίσημη πράξη διορισμού, λειτουργεί και ως νομοθετική πράξη καθορίζοντας τα καθήκοντα και τα όρια της εξουσίας του διορισθέντος προξένου. Η δομή του είναι τυπική: ξεκινά με επίκληση των τιτλοφοριών του σουλτάνου, ακολουθεί το σκεπτικό του διορισμού, οι υποχρεώσεις του προξένου, οι περιορισμοί του θεσμικού του ρόλου και κλείνει με την εντολή προς τις αρχές να τον αναγνωρίζουν.

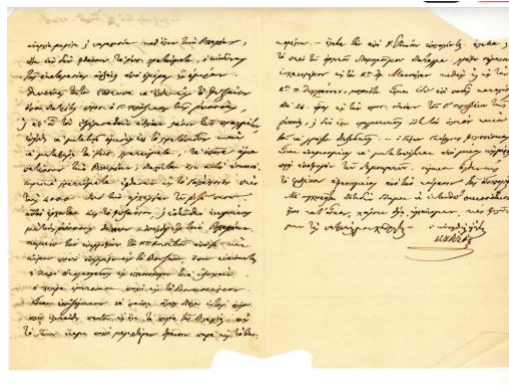
4. Shaw & Shaw, History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, τόμ. ΙΙ, σ. 130–134

2. Το Φιρμάνι στο Πλαίσιο του Τανζιμάτ και της Εξωτερικής Πολιτικής

Η περίοδος του Τανζιμάτ (1839–1876) χαρακτηρίστηκε από σημαντικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στον εκσυγχρονισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την προσαρμογή της στις απαιτήσεις του διεθνούς συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό, τα προξενικά δικαιώματα ρυθμίζονταν βάσει διμερών συνθηκών και διομολογήσεων⁵. Η παραχώρηση προξενικών δικαιωμάτων στην Ελλάδα αναγνωρίζει την κυριαρχία του νεοπαγούς κράτους και ενσωματώνεται στην πολιτική της Πύλης για συντεταγμένη συνύπαρξη με τις εθνικές μειονότητες και τα ξένα κράτη.

3. Νομικές Προβλέψεις: Δικαιοδοσία και Ετεροδικία

Το φιρμάνι ορίζει τις αρμοδιότητες του προξενού Ρίζου Νερουλού σε τρία επίπεδα: (α) προστασία των Ελλήνων υπηκόων που δραστηριοποιούνται εμπορικά στην περιοχή, (β) διευθέτηση διαφορών μεταξύ Ελλήνων υπηκόων, και (γ) παρακολούθηση νομικών υποθέσεων μεταξύ Ελλήνων και Οθωμανών υπηκόων. Σημαντική είναι η ρητή απαγόρευση προστασίας Οθωμανών υπηκόων υπό το ελληνικό προξενικό καθεστώς (ψευδοπροστασία), που υπήρξε συχνό φαινόμενο στον 19ο αιώνα. Επίσης, θεσμοθετείται η απαγόρευση μεταβίβασης σημαιών⁶ και προξενικών εγγράφων σε μη Έλληνες, προστατεύοντας την οθωμανική κυριαρχία.

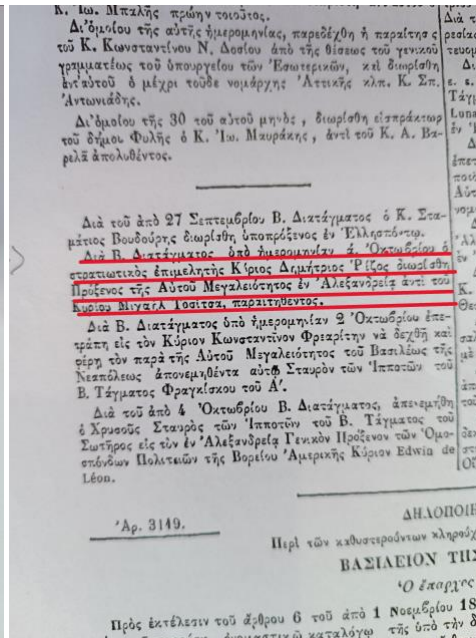
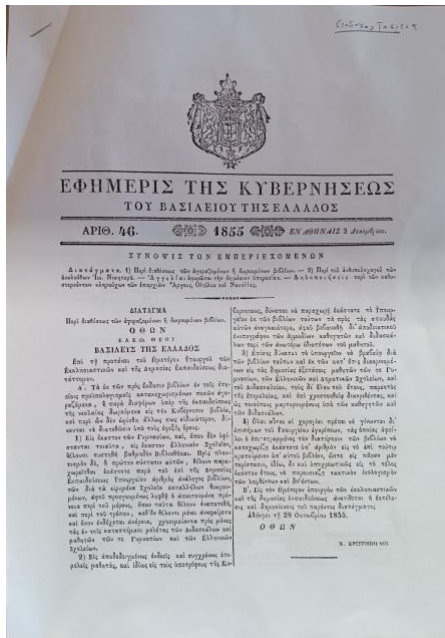

Πηγή Προσωπικής Αλληλογραφίας Δημήτρη Ρίζου Νερουλού:
 Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδας
 Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

5. Roderic H. Davison, *Reform in the Ottoman Empire, 1856–1876* (Princeton: Princeton University Press, 1963), σ. 31–34.
6. *Maurits H. van den Boogert, The Capitulations and the Ottoman Legal System: Qadis, Consuls and Beraths in the 18th Century (Leiden: Brill, 2005), σ. 141–147.*

4. Ο Θεσμός του Προξένου και η Ελληνική Παρουσία στην Αλεξάνδρεια

Η Αλεξάνδρεια, σημαντικός κόμβος εμπορίου και διασπορικής παρουσίας, αποτελούσε φυσικό τόπο εγκατάστασης ελληνικού προξενείου. Ο ρόλος του προξένου ξεπερνούσε την τυπική εκπροσώπηση του κράτους και ήταν φορέας κοινωνικής επιρροής⁷, μεσολαβητής με την οθωμανική διοίκηση και προστάτης των συμφερόντων της παροικίας. Η παρουσία του προξένου ενίσχυε τη θέση του ελληνικού στοιχείου στην πόλη και εξασφάλιζε θεσμική συνέχεια ανάμεσα στο κράτος και την κοινότητα.

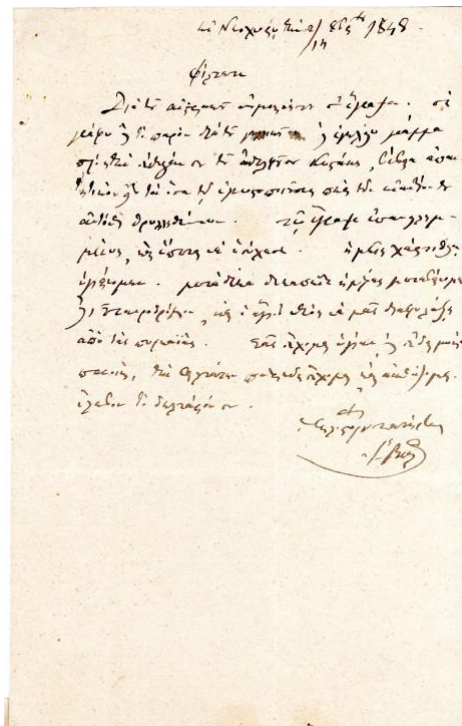

Πηγή: Εθνικό Τυπογραφείο (Ψηφιοποιημένη συλλογή ΦΕΚ)

7. Charles Issawi, *The Economic History of the Middle East, 1800–1914* (Chicago: University of Chicago Press, 1966), σ. 113–119.

5. Η Προσωπικότητα του Δημήτρη Ρίζου Νερουλού και η αντικατάσταση του Μιχαήλ Τοσίτσα

Ο Δημήτρης Ρίζος Νερουλός, μέλος επιφανούς οικογένειας με φιλελληνικές και διπλωματικές διασυνδέσεις, αναλαμβάνει έναν ρόλο με υψηλό κύρος και ευθύνη. Η αντικατάσταση του Μιχαήλ Τοσίτσα, γνωστού εθνικού ευεργέτη και σημαντική φυσιογνωμία της ελληνικής κοινότητας στην Αίγυπτο⁸, πιθανόν υποδηλώνει πολιτική μετάβαση ή οργανωτικές αλλαγές στη λειτουργία του ελληνικού προξενείου. Ο Τοσίτσας διατήρησε για χρόνια ηγετικό ρόλο στην παρούσα και η αποχώρησή του από τη θέση αυτή πιθανώς να συνδέεται με τις μεταβολές στις σχέσεις Ελλάδας–Αιγύπτου και στο διπλωματικό προσωπικό.

Πηγή Προσωπικής Αλληλογραφίας Δημήτρη Ρίζου Νερουλού:
Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδας

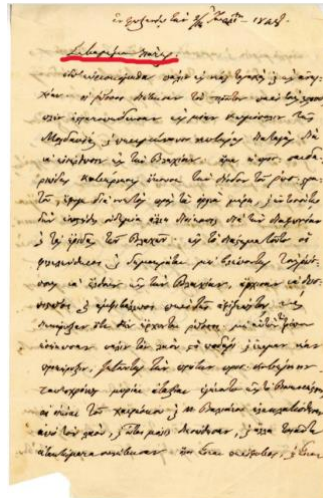
8.Paschalis Kitromilides, *Enlightenment and Revolution: The Making of Modern Greece* (Cambridge: Harvard University Press, 2013), σ. 310–315.

6. Η δράση του Δημητρίου Ρίζου Νερουλού ως Προξένου στην Αλεξάνδρεια (1855–1862)

Η επταετής θητεία του Δημητρίου Ρίζου Νερουλού στην Αλεξάνδρεια (1855–1862) συνέπεσε με μια περίοδο έντονης κινητικότητας του ελληνικού στοιχείου στην Αίγυπτο με δράση που περιλάμβανε διοικητικές και εμπορικές διευκολύνσεις⁹.

Ο νέος πρόξενος ανέλαβε τα καθήκοντά του με την υποστήριξη της ελληνικής κυβέρνησης και της τοπικής παροικίας, καλούμενος να διατηρήσει το κύρος της ελληνικής παρουσίας που είχε θεμελιώσει ο προκάτοχός του Μιχαήλ Τοσίτσας.

Η δράση του Νερουλού καταγράφεται μέσα από την αλληλογραφία που αντάλλαξε με τον πατέρα του, Ιάκωβο (Ιακωβάκη) Ρίζο Νερουλό, πρώην Υπουργό των Εξωτερικών. Οι επιστολές του Δημητρίου, όπως η σημαντική του Νοεμβρίου 1848, που δημοσιεύεται για πρώτη φορά στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, αποτυπώνουν την παιδεία, τη ρητορική ευχέρεια και το αίσθημα καθήκοντος του προξένου. Εξ αυτών προκύπτει επίσης η αυστηρή αίσθηση οικογενειακής τιμής και πολιτικής συνέχειας, όπως διαφαίνεται στην προσφώνηση «σεβάσμιέ μου πάτερ», στοιχείο που ενισχύει την τεκμηριωμένη πατρική τους σχέση.

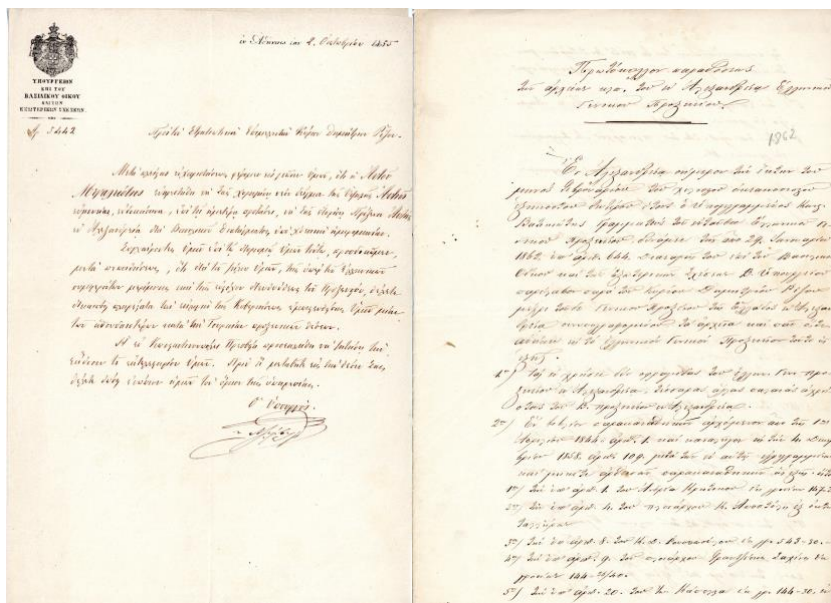
**Πηγή Προσωπικής Αλληλογραφίας Δημήτρη Ρίζου Νερουλού:
Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδας
Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.**

9. *Carter V. Findley, Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire: The Sublime Porte, 1789–1922 (Princeton: Princeton University Press, 1980), σ. 200–205.*

Κατά τη διάρκεια της θητείας του, ο Δημήτριος Ρίζος Νερουλός φρόντισε για την εδραίωση του ελληνικού προξενείου ως θεσμού προστασίας των υπηκόων, διευκολύνοντας εμπορικές και διοικητικές συναλλαγές, αλλά και την καταγραφή γεννήσεων, γάμων και θανάτων των Ελλήνων της Αιγύπτου. Παράλληλα, βρισκόταν σε διαρκή συνεννόηση με τις αιγυπτιακές αρχές και με την ελληνική κοινότητα της Αλεξάνδρειας, η οποία σταδιακά αποκτούσε οργανωτική δομή.

Δεδομένων των συνθηκών, το έργο του υπήρξε περισσότερο διοικητικό και αντιπροσωπευτικό, παρά πολιτικά δυναμικό. Ωστόσο, η παρουσία του στο προξενείο συνέβαλε στη σταθερότητα της εθνικής ταυτότητας και στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης ανάμεσα στο ελληνικό κράτος και την αιγυπτιακή διασπορά.

Η παύση του από τη θέση επήλθε το 1862, λίγο πριν την εκθρόνιση του Όθωνα. Η χρονική συγκυρία και η έλλειψη νεότερων εγγράφων αφήνουν ανοιχτά ερωτήματα για τις πολιτικές ή προσωπικές αιτίες που την επέβαλαν. Στον επίσημο πίνακα διατελεσάντων προξένων του Γενικού Προξενείου της Αλεξάνδρειας, καταγράφεται η έναρξη της θητείας του στις 12 Απριλίου 1855 και η ολοκλήρωσή της στις 10 Απριλίου 1862.

Από αριστερά το επίσημο έγγραφο του διορισμού του Δημήτρη Ρίζου Νερουλού ως Προξένου της Αλεξάνδρειας και από δεξιά η επίσημη επιστολή της παύσης του.

Πηγή Προσωπικής Αλληλογραφίας Δημήτρη Ρίζου Νερουλού:
Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδας
Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

7. Συμπεράσματα: Κυριαρχία, Συνύπαρξη και Διεθνές Δίκαιο

Το φερμάνι του 1855 αποτελεί εύγλωττο παράδειγμα της οθωμανικής προσέγγισης έναντι των ανερχόμενων εθνικών κρατών και των δικαιωμάτων τους εντός της αυτοκρατορικής επικράτειας¹⁰. Αντικατοπτρίζει την τάση θεσμικής κανονικοποίησης των σχέσεων με τα ξένα κράτη και τον έλεγχο της προξενικής παρουσίας¹¹. Παράλληλα, δείχνει την ικανότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας να αποδέχεται την πολυμορφία και να ενσωματώνει μορφές διεθνούς συνεργασίας, εντός του πλαισίου της κυριαρχικής της αντίληψης. Η περίπτωση του Δημητρίου Ρίζου Νερουλού δείχνει πώς τα προξενικά δίκτυα λειτουργούσαν όχι μόνο ως εργαλεία διπλωματίας, αλλά και ως μηχανισμοί προστασίας και οργάνωσης της ελληνικής διασποράς. Το φερμάνι αποκαλύπτει τον καθοριστικό ρόλο που είχαν οι πρόξενοι στην εποχή του Τανζιμάτ: διαχειριστές εμπορικών και νομικών υποθέσεων, εγγυητές της τήρησης των διεθνών συνθηκών, αλλά και εκπρόσωποι του νεοπαγούς ελληνικού κράτους μέσα σε ένα πολυεθνικό περιβάλλον. Ταυτόχρονα, το φερμάνι επιβεβαιώνει την προσήλωση της Πύλης στην αρχή της ετεροδικίας, που αποτελούσε πυρήνα των διομολογήσεων, και αναδεικνύει την

προσπάθεια περιορισμού καταχρήσεων, όπως η «ψευδοπροστασία» Οθωμανών υπηκόων από ξένα προξενία. Έτσι, το έγγραφο αυτό καθρεφτίζει τον συνεχή διάλογο μεταξύ κυριαρχίας και διεθνούς δικαίου στον 19ο αιώνα. Σε επίπεδο ιστοριογραφικό, το φερμάνι συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, τα ευρωπαϊκά κράτη και τις κοινότητες της διασποράς. Αποτελεί τεκμήριο που γεφυρώνει το διοικητικό με το διπλωματικό πεδίο και αναδεικνύει τον ρόλο των ελληνο-αιγυπτιακών σχέσεων σε μια εποχή μεταβατική για την Ανατολική Μεσόγειο. Τελικά, η μελέτη του συγκεκριμένου φερμανιού δεν φωτίζει μόνο τη σταδιοδρομία ενός προσώπου, αλλά ανοίγει παράθυρο κατανόησης στη δυναμική της συνύπαρξης, της προσαρμογής και των μεταρρυθμίσεων που χαρακτήρισαν τον οθωμανικό κόσμο κατά τον 19ο αιώνα.

10. Richard Clogg, *A Concise History of Greece* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), σ. 102–104.

11. Azmi Özcan, *Pan-Islamism: Indian Muslims, the Ottomans and Britain (1877–1924)* (Leiden: Brill, 1997), σ. 45–46.

Πίνακας Συνοπτικών Στοιχείων

- Ημερομηνία: Οκτώβριος 1855 (1272 Η.)
- Σουλτάνος: Abdülmecid I
- Διοριζόμενος: Δημήτριος Ρίζος Νερουλός
- Θητεία: 1855–1862
- Προκάτοχος: Μιχαήλ Τοσίτσας / Αντιπρόξενος Σπανόπουλος

Περίληψη

Η μελέτη αυτή παρουσιάζει και αναλύει το φερμάνι του 1855 που αφορά τον διορισμό του Δημητρίου Ρίζου Νερουλού ως προξένου της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια. Το τεκμήριο, που μεταγράφεται και μεταφράζεται για πρώτη φορά, εντάσσεται στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ και των διεθνών συνθηκών που ρύθμιζαν τη λειτουργία των προξενείων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η ανάλυση αναδεικνύει την

ισορροπία ανάμεσα στην οθωμανική κυριαρχία και τις αρχές του διεθνούς δικαίου, καθώς και τον ρόλο των προξένων ως φορέων διαμεσολάβησης ανάμεσα στο κράτος, τις ξένες δυνάμεις και τις κοινότητες της διασποράς. Μέσα από το συγκεκριμένο έγγραφο φωτίζεται όχι μόνο η δράση ενός σημαντικού Έλληνα διπλωμάτη, αλλά και η ευρύτερη δυναμική της συνύπαρξης και των μεταρρυθμίσεων στην Ανατολική Μεσόγειο του 19ου αιώνα.

Λέξεις-κλειδιά: Οθωμανική Αυτοκρατορία, φερμάνι, Τανζιμάτ, διεθνές δίκαιο, προξενεία, ελληνική διασπορά

Abstract

This study presents and analyzes the 1855 firman appointing Dimitrios Rizos Neroulos as Greek consul in Alexandria. The document, transcribed and translated here for the first time, is situated within the context of the Tanzimat reforms and the international treaties regulating consular activity in the Ottoman Empire. The analysis highlights the balance between Ottoman sovereignty and the principles of international law, as well as the role of consuls as mediators between the state, foreign powers, and diaspora communities. Through this document, the article sheds light not only on the career of an important Greek diplomat but also on the broader dynamics of coexistence and reform in the Eastern Mediterranean during the nineteenth century.

Keywords: Ottoman Empire, firman, Tanzimat, international law, consulates, Greek diaspora

Βιβλιογραφία (αλφαβητική σειρά)

Clogg, Richard. *A Concise History of Greece*. 2^η έκδ. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Davison, Roderic H. *Reform in the Ottoman Empire, 1856–1876*. Princeton: Princeton University Press, 1963.

Findley, Carter V. *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire: The Sublime Porte, 1789–1922*. Princeton: Princeton University Press, 1980.

İnalçık, Halil, Cambridge: Cambridge University Press, 1994. *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300-1914*.

Issawi, Charles. *The Economic History of the Middle East, 1800–1914*. Chicago: University of Chicago Press, 1966.

Kitromilides, Paschalis. *Enlightenment and Revolution: The Making of Modern Greece*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013.

Özcan, Azmi. *Pan-Islamism: Indian Muslims, the Ottomans and Britain (1877–1924)*. Leiden: Brill, 1997.

Shaw, Stanford J., και Ezel Kural Shaw. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Τόμ. II: *Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808–1975*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

Thobie, Jean. *L'Empire ottoman face à l'Europe*. Paris: Publications de la Sorbonne, 1985.

Van den Boogert, Maurits H. *The Capitulations and the Ottoman Legal System: Qadis, Consuls and Beratlis in the 18th Century*. Leiden: Brill, 2005.

ΛΕΞΙΚΑ

1. Αβραάμ Μαλιάκα, ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΟΥΡΚΟ – ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ, ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, 1876.
2. Ι. Π. Παναγιωτίδου, ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΟ – ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ, ΤΟΜΟΣ Α΄, ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, 1897.
3. Γ. Γεωργιάδου, ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΟ – ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ, ΤΟΜΟΣ Β΄, ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, 1898.
4. Ιωάννου Χλωρού, ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΟΥΡΚΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ, ΤΟΜΟΣ Α΄ & Β΄, ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, 1899.
5. Ferit Devellioğlu, OSMANLICA – TÜRKÇE ANSİKLOPEDİK, LUGAT, 34 Baskı, ANKARA, 2020.

ΘΕΡΜΕΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στον αξιοσέβαστο Θεολόγο του Ισλάμ και Δάσκαλο της Οθωμανικής γλώσσας κ. Σεντάτ Καράνταη (Sayın Sedat Karadayı Hocamız İlahiyatçı – Müderris).

Στον αξιότιμο Δρ. Δημήτρη Κασαπίδη Ιστορικό και Ιστορικό της τέχνης.

Στην αξιότιμη συνάδελφο Βανέσσα Ντόμη Φιλολόγο - Πολιτική Επιστήμονα.

Στην αξιότιμη κ. Άννα Κάνδια από το Ιστορικό Εθνικό Μουσείο (ΙΕΕΕ).

Στην αξιότιμη κ. Άννα Κουλικούρδη από το τμήμα αρχαιακής έρευνας των Γ.Α.Κ.

Στον αξιότιμο κ. Νικόλαο Δ. Μπούρμπο Συνταγματάρχη ΠΒ ε.α.

Επιστημονική σημείωση,

Η εργασία βασίζεται σε πρωτογενές τεκμήριο, το οποίο μεταγράφεται και μεταφράζεται για πρώτη φορά, και επιχειρεί μια κριτική ανάλυση του στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, του διεθνούς δικαίου και της λειτουργίας των ελληνικών προξενικών δικτύων στον 19ο αιώνα. Πιστεύω ότι η μελέτη αυτή συνεισφέρει ουσιαστικά στη βιβλιογραφία γύρω από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τη διπλωματική ιστορία και την ελληνική διασπορά.

Με ιδιαίτερη εκτίμηση,

Γεώργιος Φ. Μπατζακίδης

Ιστορικός Ερευνητής

Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Email. g_batzakas@yahoo.gr Τηλ. Επικοινωνίας. 6937408850 & 2541027303.

